

VÅRDPLAN

Smedsbygget

Turinge-Taxinge hembygdsförening

Taxinge och Turinge socknar, Nykvarns kommun

STOCKHOLMS
LÄNS
MUSEUM

DEL A

1. Inledning	2
1.2 Omfattning och avgränsningar	2
1.3 Föreningens fortsatta arbete	3
1.4 Metod	3
1.5 Källor	3
2. Gällande lagstiftning	4
2.1 Plan- och bygglagen	4
2.2 BBR, PBF och EKS	5
2.3 Kulturmiljölagen	5
2.4 Miljöbalken	5
3. Fastighetsuppgifter	6

DEL B

4. Turinge-Taxinge hembygdsförening och hembygdsgård	7
4.1 Områdets och byggnadens historia	7
4.2 Byggnadens nuvarande användning	8
5. Kulturhistoriska värden och hänsyn	10
5.1 Skyddsbestämmelser	10

DEL C

6. Byggnadsbeskrivning	11
6.1 Byggnadsinventering	11
7. Skadeinventering och åtgärdsförslag	14
7.1 Tekniskt skick, dokumentation och åtgärdslista	15
7.2 Checklista och årlig översyn	18
7.3 Allmänna Råd!	26

DEL A

1. Inledning

1.1 Syfte

Huvudsyftet med denna vårdplan är att hembygdsföreningen ska få ett praktiskt verktyg för ett långsiktigt bevarande av berörd byggnad. Planen bidrar till överblick och utgör ett underlag för framtida beslut och diskussioner rörande dels byggnadens underhåll och skötsel, dels åtgärder lämpliga vid akuta problem. Den beskriver förutsättningarna för hur miljöns kulturhistoriska värden ska bevaras och är således relativt statiskt men kan behöva revideras om och när ny kunskap tillkommit. En vårdplan är alltid beroende av vilka värden kulturmiljön äger och som ska bevaras.

Vårdplanen innehåller objektbeskrivning inklusive historik över såväl aktuell hembygdsförening som berörd byggnad, värdebeskrivning, uppgifter om lagskydd, förvaltningshistorik samt skadebeskrivning.

Planen bör användas som underlag vid en årlig kontroll av byggnadens tekniska status enligt den medföljande checklisten för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. Instruktioner för hur denna årliga kontroll kan gå till hittar ni i anslutning till checklisten. Checklisten ska vara ett stöd att upptäcka skador och inse behov så att akuta åtgärder kan undvikas.

Vårdplanen ska finnas tillgängligt digitalt via Stockholms läns museums hemsida och på Stockholms läns hembygdsförbund.

1.2 Omfattning och avgränsningar

Vårdplanen omfattar hembygdsgården/berörd byggnad och dess fasta inredning. Lösa inventarier, markområden, parkanläggningar berörs inte av planen. Mer djupgående kulturhistoriska värderingar, stilhistoriska studier eller analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende ingår inte i planen.

Besiktningen/tillståndsundersökningen görs av Stockholm läns museum i samarbete med föreningen och är en engångsinsats som bör ligga till grund för föreningens fortsatta arbete och revideringar på egen hand.

Tillståndundersökningen görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Dessa kräver mer ingående undersökningar och görs lämpligen inför eller i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage. Planen är således inte avsedd som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att vårdplanen ska användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i tillståndsundersökningen och skadeinventeringen ska tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar inför en vårdåtgärd.

1.3 Föreningens fortsatta arbete

Vårdplanen ska utgöra underlag för hembygdsföreningens kontinuerliga vård- och underhåll av berörd byggnad. Föreningen behöver årligen gå igenom byggnaden med hjälp av bifogad checklista (Bilaga 5) och med utgångspunkt i tillståndsundersökningen/åtgärdsförslagen för att upptäcka eventuella förändringar eller nya skador. Förändringar och skador ska noteras i en för ändamålet särskild loggbok som dokumenterar tidpunkt för genomgång, iakttagelser och vem som genomför genomgången.

Genom att ha kontinuerlig uppsikt över byggnadens tekniska status kan skador och nedbrytningsprocesser upptäckas i god tid och åtgärder planeras mer systematiskt. Detta både förenklar förvaltningen av byggnaden och möjliggör minskade förvaltnings- och underhållskostnader. Förebyggande åtgärder är billigare att åtgärda än en stor, oväntad skada. En planerad förvaltning ger en översikt för att förutse behov av resurser och för budgetering av kostnader för både det löpande underhållet och större åtgärder samt investeringar.

För att planen ska hållas aktuell under lång tid måste den revideras i anslutning till att betydande förändringar av fastigheten skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaden, förändringar av hembygdsföreningens användning av byggnaden och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och vårprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens var 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak planens del C med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av planen ska studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att vårdplanen ska arbetas om, utan fortsätta

att fungera i sin grundutformning. Använda check- och åtgärdslistor ska behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

1.4 Metod

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stina Hagelqvist, Stockholms läns museum och Wannberg & Co på uppdrag av Stockholms läns museum, tillsammans med representanter för Turinge-Taxinge hembygdsförening, med hjälp av checklistan (avsnitt 7.2). Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadens tillstånd vid besiktningstillfället (2021-06-08, 21-11-08).

Föreslagna åtgärder i tillståndsinventeringen med åtgärdslista utgår från vad som kan definieras som klassisk byggnadsvård. Med detta avses att det är byggnadens karaktär, egenskaper och originalmaterial som är utgångspunkten för föreslagna åtgärder. Det är således inte förenligt att utan mer ingående överläggningar och motiveringar, introducera moderna material och tekniska lösningar i byggnaden vid en renovering.

Målsättningen med föreslagna åtgärder är att uppnå eller upprätthålla ett gott tekniskt skick, att förhindra nedbrytning av konstruktion och ytskikt och värna byggnadens kulturhistoriska värden.

1.5 Källor

Kulturmiljöprogram för Nykvarns kommun - samrådsversion, Nykvarns kommun 2020

Informationsskyltar - Turinge-Taxinge hembygdsförening.

Kartor - Lantmäteriet

Muntliga källor: Britt-Marie Ellis Nygren 2021-06-08

2. Gällande lagstiftning

Ett flertal lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och markanvändning. I dessa ryms också bestämmelser för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och bebyggelsemiljöer. Här refereras till den lagstiftning som är relevant för Sveriges hembygdsföreningar. För mer information och ytterligare detaljer rekommenderas PBL Kunskapsbanken på Boverkets hemsida och/eller de angivna lagrummen.

www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/

www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan-och-bygglag-2010900_sfs-2010-900

2.1 Plan- och bygglagen

All bebyggelse i Sverige omfattas av Plan- och bygglagen (PBL 2010:900) som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en majoritet byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, vilket omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Egenskaper som inte kräver bygglov hanteras i en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras varför kommunen alltid ska kontaktas inför åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL:s 8 kap. Krav på byggnader m.m. finns flera paragrafer som bland annat behandlar kulturhistoriskt värdefull bebyggelse samt vård- och underhåll av byggnader och bebyggelsemiljöer. 13§ får anses vara speciellt relevant för hembygdsgårdarna eftersom dessa ofta definieras som särskilt kulturhistoriskt värdefulla.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

I PBL finns också bestämmelser som reglerar kommunernas markanvändning. Detta sker genom översikts- och detaljplaner. Medan översiktsplanen är en långsiktig strategiskt plan för hela kommunen är reglerar detaljplanen en eller flera fastigheter och ställer krav på hur dessa får användas, var byggnader får placeras och särskilda krav på byggnaderna vad gäller utformning. Det är i detaljplanerna vi hittar eventuella bestämmelser om skydd av kulturvärden (q), varsamhetsbestämmelser med eventuella utformningskrav (k) och rivningsförbud (r),

Under arbetet med att ta fram en översiktsplan måste kommunen ibland ta fram ett kulturmiljöprogram (KMP) som tjänar som ett kunskapsunderlag. Ett kulturmiljöprogram kan baseras på en inventering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i kommunen och kan innehålla riktlinjer för hur kommunens kulturmiljöer ska användas som resurs för hållbar utveckling och god bebyggd miljö.

2.2 BBR, PBF och EKS

Boverkets byggregler (BBR) innehåller föreskrifter och allmänna råd till vissa krav i PBL och Plan- och byggförordningen (2011:338). PBF innehåller vidare bestämmelser för tillämpningen av PBL samt preciserar de krav på tekniska egenskaper som ställs upp i PBL och i Boverkets konstruktionsregler EKS. Dessa är elva till antalet och omfattar både nya och befintliga byggnader. Här ställs krav på bärförmåga, stadga och beständighet. Ytterligare ett krav rör säkerhet i händelse av brand. Detta inkluderar frågor om utrymningssäkerhet, skydd mot uppkomst av brand, skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet.

Dessa krav gäller även för kulturhistoriskt värdefulla byggnader men i relation till kravet på varsamhet som ställs upp i 8 kap, 17§. Detta betyder att kulturhistoriskt värdefull bebyggelse även den måste leva upp till de tekniska egenskapskraven men med hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden.

2.3 Kulturmiljölagen

I Kulturmiljölagen, KML (1988:950) finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt utförelse och återlämnande av kulturföremål. Länsstyrelsen har tillsyn över kulturminnesvården i länet och tillämpar KML medan Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har överseende över kulturmiljövården i landet och vägledningsansvar för tillämpningen. I KML 1 kap, 1§ står det att läsa "Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Ansvaret för kulturmiljön delas av alla."

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

1§ En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen.

Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

I samband med en byggnadsminnesförklaring upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

2.4 Miljöbalken

Syftet med Miljöbalken, MB, är att främja en hållbar utveckling. MB regler tillämpas genom annan lagstiftning som PBL och KML. Med stöd i Miljöbalken, MB 4 kap, 1§ flera riksintressen för kulturmiljövården utpekade samt med stöd i 7 kap, 9§ ett antal kulturresevat definierade. Dessa är geografiskt bestämda och innebär att exploateringar eller andra ingrepp inte får medföra att områdenas natur- eller kulturvärden påtagligt skadas. Syftet med riksintresset är att långsiktigt skydda ett antal områden som bedömts särskilt viktiga på grund av sina natur- eller kulturvärden ur ett nationellt perspektiv. Bestämmelserna om riksintressena tillämpas i första hand genom den kommunala planeringen och vid beslut enligt PBL.

3. Fastighetsuppgifter

- Fastighetsägare: Turinge-Taxinge hembygdsförening
- Fastighetsbeteckning: Formen 7, Nykvarn kn
- Försäkringar: Föreningen har en försäkring via Sveriges Hembygdsförbund
- Författningsskydd: Fastigheten ligger inom ett detaljplanelagt område, detaljplan för del av kvarteret Formen, laga kraft i februari 1996, vilken meddelar att byggnaden Smedsbygget inte får rivras

Översiktskarta:
Smedsbygget inringat.

DEL B

4. Turinge-Taxinge hembygdsförening och hembygdsgård

Hembygdsföreningen bildades 1971 och omfattar socknarna Turinge och Taxinge i Nykvarn, vilka då utgjorde socknar i Södertälje kommun. Nykvarns kommun bildades 1999 av församlingarna Taxinge och Turinge samt en del av Västertälje socken genom en utbrytning ur Södertälje kommun.

Föreningens hembygdsgård, kallad Smedsbygget, är belägen i Nykvarns samhälle, en liten bit norr om järnvägen. Byggnaden uppfördes i slutet av 1600-talet som bostad åt smeder. Söder om Smedsbygget ligger den samtida Nykvarns herrgårdsmiljö. I hembygdsgården finns ett museum som är öppet för allmänheten. Föreningen verkar för att bevara traktens historia genom olika dokumentation, fotografier, seder, traditioner och arbetsliv samt för att väcka intresse för och sprida kännedom om hembygden och ortens historiska miljöer.

Hembygdsföreningen sätter upp utställningar och bedriver verksamhet med inriktning mot hembygdsvård och miljö. Ambitionen är bland annat att producera informationstavar som berättar om olika platsers historia, tillgängliggöra hembygdsarkivet på internet samt medverka till att både nyinflyttade och redan boende i kommunen får lära känna Nykvarn ur ett kulturhistoriskt perspektiv.

Olika evenemang och aktiviteter anordnas på hembygdsgården

under året. Bland annat under hembygdsdagen i augusti, då lokala hantverkare bjuds in att visa och sälja sina alster på gården, medan hembygdsföreningen säljer kaffe och fikabröd.

2021 firar Turinge-Taxinge hembygdsförening 50 år. Turinge-Taxinge hembygdsförening har cirka 500 medlemmar.

4.1 Områdets och byggnadens historia

År 1590 fick Nykvarn sin första bruksrörelse då borgaren Hans Ulfsson, ägare till säteri och sågverk Nya kvarnen, genom ett privilegiebrev av konung Karl IX, tillstånd att anlägga en hammarsmedja vid Turinge ström. När Abraham Cronström blev markägare 1673 hade han ambitionen att förvandla orten till ett brukssamhälle genom att anlägga ett stålbruk. Så skedde och 1680 togs stålbruket och ett manufakturverk för koppar- och järnbleck i drift. Järnbruksepoken upphörde i mitten av 1800-talet och efterträddes av en period med tillverkning av papper. Verksamheten vid pappersbruket lades ner 1971.

Nykvarns herrgårdshistoria har gått hand i hand med brukets och industrins historia på platsen. Den ursprungliga huvudbyggnaden uppfördes under 1600-talet och genomgick sedan ett flertal om- och tillbyggnader. Överste Sebastian Leijonhufvud lät nästan fördubbla herrgårdsbyggnaden mellan åren 1802–1803, vilket ledde till ett utseende som i stort sett påminner om dagens. 1904 blev herrgårdsbyggnaden pensionat, vilket den var fram till 1941, då den dåvarande Turinge landskommun köpte herrgården.

Kommunen lät inrätta ett pensionärshem i huvudbyggnaden, medan de båda flyglarna användes för kommunens behov. 1967 flyttade pensionärerna till ett nybyggt pensionärshem i Lugnet. Herrgårdslokalerna stod därefter delvis tomma och byggnaden tilläts förfalla. När så kyrkan köpte in fastigheten för att bygga om

huvudbyggnaden till församlingshem och pastorsexpedition, antändes byggnaden och brann ner under arbetena med detta hösten 1982. Inom ett år återuppfördes dock byggnaden, exteriört med samma utseende, men interiört förändrad och moderniserad.

Smedsbygget uppfördes under järnbruksepoken vid Nykvarns bruk på 1600- och 1700-talen. Exakt byggnadsår går ej att ange men man kan på goda grunder anta att första byggnaden uppfördes under 1600-talet åt brukets smeder. Sannolikt tillkom Smedsbygget på 1680-talet och fungerade som bostadshus åt smederna på stålbruket och deras familjer. Huset rymde åtta rum, fyra större samt fyra mindre, med vedspis i varje rum. Hela huset antas vara byggt vid samma tidpunkt men en mellanvägg med tillhörande höjdskillnad kan dock tyda på en senare tillbyggnad.

Den år 1982 uppbyggda huvudbyggnaden på Nykvarns herrgård. Foto Svenska kyrkan.

I början av 1860-talet gick Nykvarns järnbruksepok i graven och ersattes av ett pappersbruk men Smedsbygget bestod som arbetarbostäder. 1915 köpte Mälardalens län Egnahemsaktiebolag marken tillhörande Nykvarns gård inklusive Smedsbygget. Turinge fattigvårdsstyrelse bad att de skulle skänka huset till socknen så att det kunde bli ett ålderdomshem, vilket de också gjorde 1918. Mellan åren 1921–1924 fungerade Smedsbygget som socknens ålderdomshem i väntan på att grannhuset, idag kallat det Gamla ålderdomshemmet byggdes klart 1924. Smedsbygget blev då en sidobyggnad till ålderdomshemmet, men fungerade även som vanliga bostäder. Under en kort period i början på 1970-talet uppläts Smedsbygget till bostäder åt anställda vid Strängbetong AB.

Efter att Turinge-Taxinge hembygdsförening bildades 1971 sökte man lokal för verksamheten. Genom framställningar hos Södertälje kommun uppläts västra halvan av Smedsbygget till hembygdsgränd. Invigningen ägde rum den 17 juni 1973 och förrättades av landsantikvarie Ivar Schnell. Så småningom blev lokalerna för små och en önskan om att få ta över hela fastigheten väcktes. Genom idogt arbete och en privat donation från två bröder Andersson i Kämsta, kunde Turinge-Taxinge hembygdsförening förvärva hela fastigheten Smedsbygget 1 juli 1991. Det bredvidliggande Gamla ålderdomshemmet såldes som privatbostad i början av 1990-talet.

4.2 Byggnadens nuvarande användning

Sedan 1973 inryms lokalerna i Smedsbygget av Turinge-Taxinge hembygdsförening som äger och bedriver aktiv verksamhet i byggnaden.

I hembygdsmuseet visas utställningar om traktens historia. Bland annat visas hur ett kök förr i tiden kunde se ut. Det finns också en stor samling gamla redskap, prydnadssaker och möbler i museet. En modell av en hammarsmedja visas också. Byggnaden fungerar även som möteslokal.

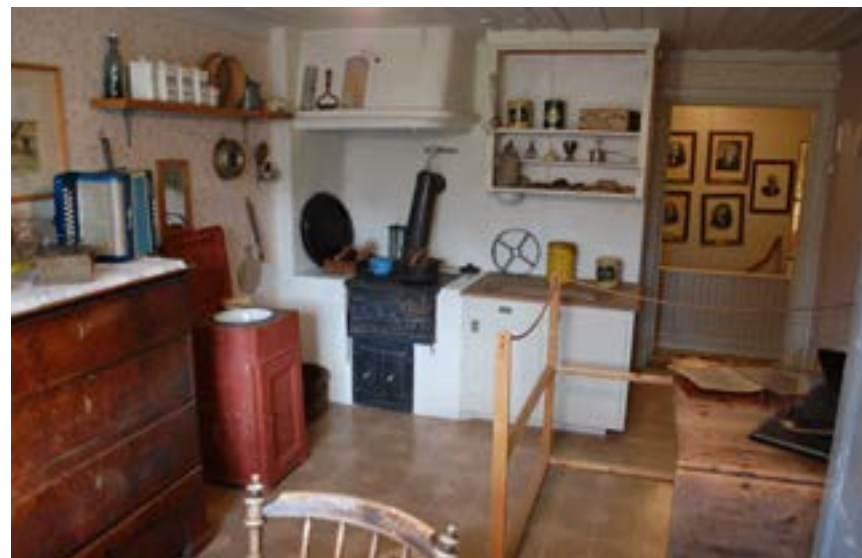
4.3 Åtgärdshistorik

Smedsbygget har i olika utsträckning varit bostad sedan det uppfördes på 1600-talet ända fram till 1970-talet. Interiört präglas byggnaden av tre byggnadsperioder, tiden närmast efter sekelskiftet 1900, folkhemsperioden i mitten på 1900-talet och slutet på 1900-talet efter övertagandet på 1970- och 1990-talen.

Vid övertagandet på 70-talet renoverades de hårt nedslitna lokalerna med stora ideella insatser. Ett kök med vedspis bevarades, det kök som idag är ett av museirummen. När hela byggnaden förvärvats 1991 iordningställdes den nordöstra delen av byggnaden samt övervåningen (vindsplanet). 1993 var Smedsbygget färdigrenoverat. Vällingklockan tillverkad 1744 på Mayers gjuteri i Stockholm är inte ursprunglig utan satt tidigare på Stjärnan, det tidigare brukskontoret.

Mycket lite av de äldre byggnadsskeendena är synliga interiört, fränsett det ursprungliga handbilade brädtaket och takbjälkar samt några innerdörrar är i princip alla interiöra ytor från 1900-talet. Nyligen har matsalen med serveringskök renoverats samt ett av toalettutrymmena.

Som helhet är byggnaden mycket väl omhändertagen och står uppvärmd året om.

Bilden överst till höger visar ett iordningställt bostadsrum på övervåningen. Nedan syns det troligen ursprungliga handbilade planktaket buret av takbjälkarna. Foto Christina Morén.

5. Kulturhistoriska värden och hänsyn

Nykvarns kommun har i sitt Kulturmiljöprogram lyft fram de kulturhistoriska värdena i Smedsbygget och dess sammanhang. Kulturmiljön kring Nykvarns herrgård, den återuppförda huvudbyggnaden, flyglarna, en trädgårdsmästarbostad, ett brukskontor, Smedsbygget och det Gamla ålderdomshemmet samt en ladugård, bedöms ha betydande kulturhistoriska värden som speglar brukets och industrins historia i Turinge socken i Nykvarn.

Hembygdsföreningens 1600-tals timmerbyggnad Smedsbygget, i nära anslutning till herrgården, ska bevaras oförvanskad och vårdas med hävdvunna material och traditionella metoder och får varken byggas om eller till.

5.1 Skyddsbestämmelser

Herrgårdsmiljön med ovan nämnda byggnader, däribland Smedsbygget, finns utpekad som kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Nykvarns kommuns Kulturmiljöprogram – Samrådsversion från 2020, varför Plan- och bygglagens bestämmelser i 2 kap 6 § om byggnaders lokalisering och utformning, 8 kap 13–14 samt 17 §§ om förvanskningförbud, underhåll och varsamhetskrav samt 9 kap 34 § om rivningslov är tillämpliga.

För hela den gamla bruksmiljön gäller att förvanskande ändringar inte får göras i byggnaderna, eller ändringar göras som förstör sambandet mellan kulturmiljön och den omgivande naturmiljön, som även den har koppling till de kulturhistoriska värdena i området, vari dammen, ån, fallet och alléerna ingår.

Turinge-Taxinge hembygdsförenings byggnad Smedsbygget ligger inom ett detaljplanelagt område enligt plan- och bygglagen (PBL). Detaljplanen, för del av kvarteret Formen, upprättades i november 1995 och vann laga kraft i februari året därpå.

Skyddsbestämmelsen för Smedsbygget anger den starkaste formen av byggnadsskydd. På plankartan finns beteckningen lilla q som omfattar ett förvanskningförbud av kulturhistoriskt värdefull byggnad, vilken inte får rivas. Kring byggnaden ligger prickmark, vilken meddelar att övrig fastighetsmark inte får bebyggas annat än på områden markerade med kryss och där enkom med förrådsbyggnad, jordkällare eller uthus. Inom fastigheten finns ett befintligt uthus och en jordkällare, varav jordkällaren också har planbeteckningen lilla q.

Direkt norr om hembygdsföreningens fastighet finns två stensättningar, vilka är skyddade som fornlämningar enligt 2 kap Kulturmiljölagen.

DEL C

6. Byggnadsbeskrivning

Smedsbyggnaden är en liggstimrad långsträckt huskropp i en våning med ett taktegelbelagt sadeltak. Byggnaden har en ålderdomlig exteriör i ursprungligt utseende. Fönstren kröns av toppigt snidade vita foder och vita knutlådor omsluter byggnadens hörnknutar. Två ockragula entrédörrar, ovanför vardera fyra trappsteg, leder in i byggnaden från entrésidan.

Byggnaden är två fönsteraxlar och två rum djup. På längden består den av till synes två hus med varsin centralt placerad entré. Sannolikt är huset uppfört som ett typ av tvåfamiljshus, emedan detta avsågs vara bostad för fler familjer, som sedan slagits samman genom håltagning i stommen.

En inre byggnadsdjup hall leder till de på ömse sidor placerade rummen,

Ovan syns byggnadens sträckning med sydväst åt vänster i bild och nordost till höger. Foto Turinge-Taxinge hembygdsförbund.

i par om två. Rumsparet mot den västra gaveln är sammanslaget till ett matrum/matsal med serveringskök. På samma sätt är två rum till väster om den östra entrén, sammanslagna till ett stort samlingsrum.

6.1 Byggnadsinventering

Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt byggnadens delar med utgångspunkt i nedanstående rubriker. Dessa överensstämmer vidare med de rubriker som förekommer i såväl checklistan som skadeinventering med åtgärdsförslag.

Begrepp

<i>Plan</i>	byggnadens planlösning (inre organisation)
<i>Konstruktion</i>	byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock
<i>Interiör</i>	byggnadens fasta inredning såsom golv, tak, lister, fönster, foder, dörrar, trappor, eldstäder, väggmåleri mm
<i>Installationer</i>	byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand och inbrottskydd
<i>Klimat</i>	ventilationen i byggnaden samt eventuell, klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet
<i>Tillgänglighet</i>	berättar eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden

PLAN

Se beskrivningen ovan.

KONSTRUKTION

Grund: Naturstenssockel som putsats och målats svart. Nästa hela vägen runt är sockeln även klädd med frigolit. Oklar funktion och placering i grund. Grundläggningstyp sannolikt mullbänk.

Stomme: Timmer.

Murstock: Fyra murstockar med lika många skorstenar.

EXTERIÖR

Tak: Sadeltak, enkupigt lertegel. Undersida gavelutsprång täckt med ospontade brädor. Vindskivor med tre brädor, de två nedre med figursågad kant av halvcirklar, lik lambrekängmotiv. Vindskiveplåt i svart. Nockplåt svart. Fyra stosar på takfall mot gård.

Vällingklocka över nock vid sydvästra gaveln, ej ursprungligen tillhörande huset.

Fasad: Rödfärgsmålade timmer. Gavel åt nordost klädd med locklistpanel, också rödfärgad. Knutlådor i hörn, vitmålade. Öppna timmerknutar i fasad visar interiör rumsindelning.

Fönster: Äldre träfönster med tvåluftsindelning. Krysspröjs med 6 rutor per luft. Släta foder på sidor och i underkant, ej gerade, rikt figursågade i överkant på fasad entrésida och gavlar, gårdsida enkla likt övriga. Vattbräda ovan nedre foder entrésida, gårdsida fönsterbleck. Allt vitmålade. Kupade hörnjärn av 1900-talstyp. Innanfönster spröjsade.

Entré: Två entréer, med senare tillverkade ockragula dubbeldörrar och rikt figursågade foder i vitt. Enkla senare tillkomna trätrappor med enkla träräcken, avsats med bänk. Den sydvästra trappan har ramp.

Skorsten: Fyra skorstenar på takfall på gård, putsade, profilerad krans. Täckta med låga huvar, kramlade, svarta. Röda skorstensbeslag. Tre fast monterade takstegar.

INTERIÖR

Rum från sydväst till nordost, entrésida till gårdsida.

Fönster lika: Spröjsade innerfönster, profilerad fönsterbänk, släta (yngre) foder, allt vitmålade.

Rum 1 (sydöstra gaveln): Matsal, serveringskök, sammanslaget rum – Trägolv, ca 15 cm brädor, slipat, vitoljat – Väggar delvis skivmaterial med modern papperstapet, delvis nyligen klädda med smal råspont, vitmålade – Takbjälkar synliga, i rummets sydöstra del tvättade från färg, ev behandlade, ljus ton på träet äldre brunbetsade yta, emellan trol. ursprungliga fullängdsplank i lock, vitmålade med vit matt färg, i rummets nordvästra del, lika rum 6 – Äldre eldstad ersatt med modern kamin.

Entréhall vid entré 1: lik andra entréhallen, vägg mot rum klädd med ny smal råspont. Nyrenoverad/installerad toalett – Annat typ av fönster, större med enkla lufter som innanfönster, yttre kopplade bågar med insynsskyddande råglas inåt och spröjsade rutor utanpå.

Rum 2 (mot entré): Museum – Linoleummatta från mitten av 1900-talet - Takbjälkar öppna lika rum 3 – Inbyggd skaffer/städsåp – Väggar modern papperstapet med stänkmotiv – Eldstad med järnspis och järnhäll – Äldre lågskåp (1870-1920) av pärlspont med perstorpsskiva, överskåp från mitten av 1900-talet – Mindre sektionsradiatorer.

Rum 3 (mot gård): Museum – nivåskillnad från rum 4, ett steg upp – Dörr mot rum 4 av äldre ramverkstyp med tre fyllningar och halvfransk profilering, kammarlås – Takbjälkar synliga, spacklade och målade med matt vit färg, masonitskivor emellan vitmålade matta – Golv med nyligen bytt linoleummatta, släta golvsocklar – Väggar målade vita på masonit och äldre tapet – Murstock vitmålade, eldstad borttagen – Lysrör.

Rum 4 (från entré till gård): Samlingsrum, nivåskillnad, ett steg ovan entréhall, rummet sammanslaget med mindre rum mot gård – Slipat trægolv, ca 10 cm, mattlackat/vaxat – Väggar skivmaterial, papp med trompe l'oeil-måleri med bröstning i grått och beige fält i vit ram ovan – Tak med synliga bjälkar, matt vitmålade masonitskivor emellan, takbjälkar tapetserade med

vit grängad modern tapet – Eldstad av spis för öppen härd, golvhällar av modern terrazzo (i rummets södra del), eldstad i rummets norra del (tidigare ett annat rum) borttagen – Dörr mot hall, ramverksdörr med fem fyllningar 1800-tal, trycke från mitten av 1900-talet, låg dörr under 170 cm – Inbyggda nyare hörnskåp.

Hall vid entré 2: trägolv slipat och mattlackat/vaxat, brädor ca 10 cm – Tak med smal fasspontspanel, smal pälspons vägg, skivmaterial vägg mot rum 5 och 6. Toalett.

Rum 5 (vid nordöstra gaveln, mot entré): Samlingsrum – Trägolv, brädor ca 15 cm, slipat, mattlackat/vaxat, golvsöcket slät ca 10 cm – Väggar modern papperstapet med stänkmotiv på tretexskivor – Takbjälkar synliga, matta vitmålade masonitskivor emellan, bjälkar tapetserade med vit grängad tapet – Murstock vitmålad, äldre bänkskåp (ca 1900-talets mitt) byggt intill, ingen spis eller eldstad. Inbyggt hörnskåp, modernt. Lysrör i taket. Rummets interiör som helhet från 1900-talets andra hälft – Ramverksdörr med fyra speglar, tidigt 1900-tal, vitmålad, trycke mitten av 1900-talet.

Rum 6 (mot norra hörnet): Kök – Plastmatta, slät golvsöcket ca 10 cm – Väggar med modern bröstpanel omålad, ovan modern papperstapet med stänkmotiv – Tak synliga takbjälkar, utan målarfärg, äldre brunbetsning, takbrädor av handbilade plank i lock, vitmålade, liggande hellängd på takbjälkarna – Köksinredning från mitten på 1900-talet, bitvis moderniserad – Ramverksdörr med fyra speglar, tidigt 1900-tal, vitmålad, trycke mitten av 1900-talet.

Vinden är inredd och består av ett stort sammanslaget utställningsrum, ett mindre museirum inrett som liten bostad, en verkstad, kattvindar för förråd samt ett rum som ej var åtkomligt, trol. arkiv. Golven har gamla linoleummattor och tak och vägg består av målad eller omålad masonit, med isolering bakom. Två trappor leder ned till vardera hall.

INSTALLATIONER

Vatten året om. Kök och toalett. El och vattenburen värme. Kamin.

KLIMAT

Tallriksventiler, ej forcerad ventilation.

TILLGÄNGLIGHET

Delvis tillgängligt interiört, ej till vindsplan. En entré med ramp.

Rum 2 med äldre köksinredning.

7. Skadeinventering och åtgärdsförslag

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av bebyggelseantikvarie vid Stockholms läns museum med utgångspunkt i *Checklistan* (se Bilaga 1). Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadens tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen ska ge en god överblick av byggnadens tillstånd samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller.

Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa ska upptäckas med föreningens fortsatta användning av detta program och den bilagda checklistan.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och ska främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. **Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning av för ändamålet lämplig expertis och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas.**

I en åtgärdsbeskrivning ska även material och metoder redovisas så att dessa blir de bäst lämpade för byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glasrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iaktta okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* i nedanstående förteckning motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Under rubriken *Övrigt* inkluderas eventuella iakttagelser som rör *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*.

Byggnadsdel berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Begreppen korresponderar mot check- och åtgärdslistan.

Kondition beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig samt iakttagelser som kan ha bidragit till det tekniska skicket. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
U.a. = utan anmärkning.

Åtgärd berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.

Prioritet berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

7.1 Tekniskt skick, dokumentation och åtgärdslista

Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prio	Bild	Åtgärdat, datum & sign
KONSTRUKTION					
Grund	Sprickor här och var, utanpåliggande frigolitskivor som har börjat smula. Putssläpp.	På sikt måste frigoliten tas bort eftersom det inte är ett åldersbeständigt material. Det är också skadligt om det sprids i naturen. Putsen måste ses över.	2-3		
Mullbänk, äldre jordgolv i nuv. kammare	Ej utrett.		1		
Stomme och syllstock	Till synes frisk stomme.		Å		
Murstock	U. a.		Å		
EXTERIÖR					
Fasad	Många stockar i fasad är dock mycket torkade och en del har bytts ut. Gavelfasad mot norr har täckts in med panel. Ingångshål från insektsangrepp på flera ställen, ser dock inte aktiva ut	Måste bevakas årligen. Insektsangrepp måste utredas, ev. husbock.	Å 1-2		

Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prio	Bild	Åtgärdat, datum & sign
Fönsterfoder, karm och båge	Fönster i gott skick. Målning börjar släppa på vissa ställen, ex. vattbrädor	Ommålning	2		
Pardörr och dörrfoder	Gott skick.		Å		
Takfot, vindskivor ochnockbräda	Takfot, vindskivor, gott skick. Nockplåt flagnande färg.	Med tiden ommålning. Ommålning med linoljefärg för plåt, lik Pentur.	Å 2		
Skorsten	Sprickor i puts. Fogbortfall på skorstenen längst åt sydväst. Plåtbeslag något flagnande färg.	Putslagning prio 2. Fogning prio 1. Ommålning plåt.	1-2 2-3		
Tak	Några pannor fastsatta med spikband vid nock, avslaget hörn. Taket har en ngt oregelbunden form.	Bevaka läge på pannorna och bevaka så att taket inte får mer ojämn form vilket kan tyda på att takstolar är dåliga.	Å		

Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prio	Bild	Åtgärdat, datum & sign
INTERIÖR					
Golv	U.a.		-		
Väggar	U.a.		-		
Fönstersnickerier	U.a.		Å		
Undertak	U.a.	Bevaka ev. fläckar som kan avslöja vatteninträngning.	Å		
Vind	Hela vinden torr, med god lukt och stödvärme på vintern.	Hålla koll på ev. vatteninträngning innanför masoniten.	Å		
ÖVRIGT					
El	Inga problem rapporterade.		Å		
Smedjan	Som helhet i bra skick.		Å		
Byggnaden är väl underhållen och omhändertagen. Få noteringar har gjorts kring skador eller problem- och riskområden. Bara en notering rör åtgärder som kräver akut uppmärksamhet eller åtgärd - fogbortfallet i en av skorstenarna. Interiört behövs inga åtgärder göras. Som alltid bör alla vattenledningar hållas under uppsikt, särskilt med vattenburen värme. Dansbanan är inte inventerad.					

7.2 Checklista och årlig översyn

Checklistan på följande sidor används vid den årliga översynen av byggnadens skick. Fyll i avvikelser från vad som kan betraktas som fullgott tekniskt skick.

Notera att matrisen för översynen korresponderar med såväl byggnadsbeskrivningen som genomgången av det tekniska skicket och använder samma begrepp.

Anteckna följande för varje punkt:

- Datum för översyn och namn på person som inventerade
- Typ av skada, skadans omfattning
- Prioritet enligt faktaruta nedan
- Eventuella myndighetskontakter
- Föreslagen åtgärd
- Åtgärd utförd, datum och av vem
- Om slutbesiktning, datum och besiktningsman

ÅTGÄRD UTFÖRES ENLIGT:

Prioritet 1 avser akut åtgärd

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

Byggnadsdel	Se över dessa punkter	2022	2023	2024	2025	2026
KONSTRUKTION						
Grund	Stående vatten Hög marknivå Växtlighet Utfallna grundstenar Sprickor Puts-, materialbortfall Deformation Mekaniska skador	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:
Syllstock och stomme	Angrepp av skadedjur Röta Lav/alg-påväxt etc. Ev. synliga bjälklag Sviktande bjälklag	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:

Byggnadsdel	Se över dessa punkter	2022	2023	2024	2025	2026
Vind (takstolar, åsar, sparrar)	Röta Angrepp av skadedjur Notera särskilt takstolens anslutning mot vägg Ev. synligt underlagstak	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:
EXTERIÖR						
Fasad, inkl. knutar och knutlådor	Fotbrädor Dropplister Panelbrädor Sprickor Färg-, puts- och materialbortfall Deformationer Fukt Lösa spikar	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:

Byggnadsdel	Se över dessa punkter	2022	2023	2024	2025	2026
Fönster och fönster-snickrier	Sprickor Materialbortfall Glas Kitt Färg Skadedjur Röta Foder, särskilt fönster-bågarnas bottenstycken och karmunderstycke	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:
Dörrar och dörrfoder	Panelbrädor Lås och upphängning Sprickor Material-, färgbortfall Skadedjur Röta	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:

Byggnadsdel	Se över dessa punkter	2022	2023	2024	2025	2026
Tak	Ytmaterial (plåt, tegel, spån etc.) Hängrännor och stuprör Avtäckningar Vattbrädor, vindskidor ochnockbrädor Skorsten och anslutningar Anslutningar Vinkelbyggnader/ frontespis etc.	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:
Förstukvist	Se punkterna för tak, fasad och snickerier (foder)	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:

Byggnadsdel	Se över dessa punkter	2022	2023	2024	2025	2026
Skorsten	Sprickor Putsbortfall Huv, nät Plåt	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:
INTERIÖR						
Golv Väggar Tak	Fuktfläckar Deformationer Mekaniska skador Skadade ytskikt (lossnade tapeter, papp etc.) Löst sittande färg	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:

Byggnadsdel	Se över dessa punkter	2022	2023	2024	2025	2026
Fönster Dörrar Snickerier	Lösa delar Mekaniska skador Sprickor Rötskador Deformationer Skadade ytskikt Lås och haspar, trycken och gångjärn	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:
Eldstäder: kök	Sprickor Materialbortfall Deformationer Luckor och spjäll Sotning utförd enligt bestämmelser	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:

Byggnadsdel	Se över dessa punkter	2022	2023	2024	2025	2026
ÖVRIGT						
El	Skador på strömbrytare, uttag, kablar Löst kablage Lampor och lysrör.	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:
Ventilation, klimat	Rutiner för innanfönster vintertid Ev. Avfuktare, värmeväxlare etc Rutiner för ventilation i grund Öppet mellan rum när huset inte används	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:	Datum: Utfört av:

7.3 Allmänna Råd!

Marken kring huset får aldrig nå upp på väggen.

Markfukt skadar både grund, trämaterial och ytskikt som puts och målning. Gräv bort mark som är för nära. Det kan vara bra att grusa närmast grunden.

Växtlighet får aldrig ligga an mot byggnaden.

Det kan annars ge fuktskador. Varje år måste all växtlighet röjas bort.

Hängrännor måste rensas varje år.

Regnvatten måste ledas bort fritt. Annars skadas fasad, takfot och rännor.

Välj material utifrån byggnaden.

Samma material som använts traditionellt på huset är det som fungerar. Äldre hus mår inte bra av moderna material som moderna tätningsmedel, plast- och akrylbaserade färger, cementbaserade mur- och putsbruk, tryckimpregnerat virke o.dyl.

Renovera inte bort patina.

Patina, slitage och synlig ålder är en del av byggnadens kulturvärde och upplevelse. Behandla det med respekt.

